

מלוך יקרוך ויהושים נלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אבניצרא שליט"א

מִי־הָרְאָה חֻזְרָא

חֻזְרָא דְאִזְרֵייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

רק כלפי חוץ נאה להם לישראל להיראות עניים

לבית, מסירים ממנו את הרסן וקושרים אותו באבוס ונותנים לו תבן ומספוא לאכול. וזה הדבר שבאו חז"ל ללמדנו בכך שדימו את העניות לישראל כסוס, דיינו, שבעיני כל האומות נהיה נראים כעניים כדי שלא יקטרגו עלינו, אבל בבתינו יהיה לנו כל טוב, כדמיון הסוס שאמנם בהיותו בשוק חוסמים את פיו ברסן ונראה כעני שאינו יכול לאכול, אך בבואו לביתו פותחים לו את הרסן ומאכילים אותו כל טוב. וכדכתיב (תהלים קיב ג) 'הון ועושר בביתו'.

השפע מסלק העניות במצוות

וכך פירש מהר"י מבעלזא ע"ה על מה שאמרו חז"ל (ב"ב קצב). בתר עניא אזלא עניותא, שבפשוטו היינו שהעניות הולכת ונדבקת אחרי העני. אך בדרך רמז פירש, שהאותיות שאחר אותיות 'עני' בסדר האלפא ביתא הם אותיות 'כסף', שלאחר האות ע' נמצאת האות פ', לאחר נ' היא האות ס', ולאחר האות ל' נמצאת האות כ', הרי לך אותיות כסף, וזה 'בתר עניא אזלא עניותא' שע"י האותיות שאחר העני' שהם כסף, 'אזלא עניותא' הולכת ומסתלקת העניות, וכדברינו, שע"י שיש להם שפע לישראל מסתלקת מהם עניות במצוות שיכולים ע"י כך לקיים תורה ומצוות בהידור.

כעין זה יש לפרש גם דרשת חז"ל (ב"ק פג): על הפסוק בפרשתנו 'עני תחת עין' שיתן לו ממון דמי העין, כי אותיות 'כסף' הם תחת אותיות 'עין', והחובל בעין חבירו יתן לו 'כסף' שהוא 'תחת עין'. ואם אמנם בגלות נתקיים בנו 'יצא מבת ציון כל הדרה' (איכה א ו) מן הדין שגם את ההדר הזה של 'יאה עניותא לישראל' יצא מבת ציון ויהיה לכל ישראל שפע רב וכל טוב סלה.

השמח בחלקו זוכה לעשירות

עצה לעשירות ניתן ללמוד מדברי הגמרא אלו 'בתר עניא אזלא עניותא', שלפי זה נראה שגם העשיר הולכת אחרי העשירות והוא מוסיף להתעשר. אך צריך להבין הכיצד באה אליו העשירות הראשונה, ובמה הוא שונה מן העני שכבר מתחילתו הלכה אחרי העניות. אלא תחילת העשירות היא כשהאדם שמח בחלקו, ועל ידי שמסתפק בחלקו ושמח בו הרי הוא עשיר, וכיון שהוא עשיר השמח בחלקו זוכה שתלך אחרי העשירות גם במונן הפשוט ויהיה מתעשר והולך.

עין תחת עין (כא, כד).

מדריך הצדיקים להמשיך שפע פרנסה והרחבה על בני ישראל, ואף שיעקב אבינו ע"ה אמר למה תראו עצמכם כאילו אתם שבעים. כל זה בפני האומות, אבל בתוך הבית פנימה מן הראוי שיהיה לכל יהודי כל צרכו בהרחבה שיוכל לקיים מצוות ה', כמו כבוד שבת ולגדל את בניו לתלמוד תורה וכן שאר המצוות, לפיכך היו הצדיקים פועלים בכל עת להמשיך על ישראל שפע רב בהרווחה.

מִי־הָרְאָה חֻזְרָא

העוסק בתורה זוכה להשפעה מיוחדת של אור ה' ומעין מציאותו יתברך

ויאמר ה' אל משה עלה אלי הרהר והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר קיבתי להורגם (כד, יב).

כשאישי ישראל יושב ועוסק בתורה הקדושה, מלבד עצם קיום מצות תלמוד תורה שהיא שקולה כנגד כל המצוות, וזולת ההשפעות הטובות היורדות עליו משמי מרום וברכות המיוחדות ללומדי תורה, הרי הוא זוכה גם להשפעה מיוחדת במינה שהיא האור שבתורה, שאינה ככל ההשפעות היורדות ממנו יתברך שמו לצורך בריותיו, אלא הוא מעין מציאות האמיתית שלו יתברך שמו לעד, והוא מה שמחלק האדון יתברך שמו מכבודו ויקרו ליראיו, כמו שהאריך בזה רבינו משה חיים לוצאטו ע"ה בספרו דרך ה' (ח"ד פ"ב), והעוסק בתורה הקדושה בתנאים הראויים למעלתה הרי הוא מכניס אור גדול לתוככי נשמתו, אור ה' יתברך בכבודו ובעצמו, ובכך הוא משלים את כל חלקי נשמתו וימשיך תיקון והארה לכל הבריאה כולה.

רצון הקב"ה שיידבקו בו ולכן צמצם אלהותו בתורה ובכך ברא העולם ומלואה

בביאור הדברים יש להביא את דברים היסודיים שכתב המאור עינים (בחוקות), וראה עוד בדבריו ריש פרשת בראשית) שהיות ורצה הקב"ה שיוכלו הברואים להתדבק בו יתברך בכל חלקי הבריאה, ומאידך הרי אי אפשר ליצור את הבריאה מעצמותו יתברך שהוא אור אין סוף בלי גבול ותכלית, שכן הנבראים הם בעלי גבול ותכלית ובאופן כזה לא יוכלו להתדבק בו, על כן צימצם הקב"ה את אלהותו בתורה, ואז ברא את הבריאה כולה על ידי התורה כדאייתא בזוהר (תרומה קסא. ובכ"מ) אסתכל באורייתא וברא עלמא.

כמו כן הוא באדם שהוא עולם קטן (תנחומא פקודי ג, תקו"ז תיקון ע' קל): שגם הוא נברא בצלם אלקים של התורה כנרמז בפסוק (במדבר יט ד) 'זאת התורה אדם וגו', ומכיון שחכ הפועל בנפעל (מו"ח ח"ב פ"ד), נמצא שבכל דבר יש חיות מהחלק האלוהי ממעל שהושם בתוכה, ועל ידי כך ניתן אפשרות לכל הברואים ולכל המקומות להתעלות מחשכת החומר וממדרגות התחתונות למעלות עליונות ולהשיג יתרון האור מן החושך.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

סוד צמצום אלהותו בתורה כבר נרמז במתן תורה

הקב"ה באמרו (שמות כ ב) 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' דוקא ולא 'אשר בראתי שמים וארץ', כמו שדקדקו המפרשים שלכאורה היה חידוש הרבה יותר גדול לומר 'שבראתי שמים וארץ' דהיינו יש מאין, אך לפי דברינו יתורץ שכל התכלית של יציאת מצרים הייתה כדי שיקבלו ישראל את התורה כדכתיב (שם ג יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה' בגילוי אלוהותו בשלימות, אם כן גם הגילוי שהיה ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף היה הכנה לגילוי הנורא של מעמד מתן תורה.

על כן ביציאת מצרים הטעימים הקב"ה מגילוי שכינתו כמו שדרשו בכתוב 'ובמורא גדול' זו גילוי שכינה, וזה הגילוי היה מתנה מן השמים בלי הכנה מצידם, כדי שיטעמו קצת בבחינת 'טעמו וראו כי טוב ה' (תהלים לד ט), כשלאחר מכן היו הצריכו לעשות הכנה דרבה של חמשים יום עד מתן תורה, כדי שיכינו את אשר יבואו להיות ראויים להשראת שכינה באופן תמידי על ידי העסק בתורה הקדושה.

כל איש ישראל מלא שמות הקדושים שהרי נברא על ידי התורה

ועל דרך זה יתבאר היטב מאמרם ז"ל (זוהר אחרי עג). קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד אינון, כלומר שהקדוש ברוך הוא צמצם אלהותו בתורה ובתורה נבראו ישראל, נמצא ששלשתם מחוברים ומקושרים יחד. וכן נראה לרמז ענין זה בפסוק (שמות א א) 'ואלה שמות בני ישראל', אל תקרי 'שמות' אלא 'שמות', רוצה לומר שכל אחד מישראל מלא שמות הקדושים, על פי דברינו הנ"ל שאיש ישראל נברא על פי התורה שהיא כולה אור מעין מציאותו יתברך, והרי ידועים דברי הזוהר הקדוש (האזינו רחצ): 'אורייתא שמא דקודשא בריך הוא', וכביאור הרמב"ן ע"ה (הקדמה על התורה) שהרחיב בעניין זה שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה יתעלה שמו לעד, נמצא שאיש ישראל הנברא על ידי התורה גם הוא מלא שמות הקדושים.

הקרבנות עצמם, וגם כפרת העוונות קלה יותר כשהיא על ידי לימוד התורה, כדאיתא בגמרא (ר"ה יח). בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה, ומי שתורתו אומנותו אינו צריך לסגף עצמו לכפר על עוונותיו אך ילמד יותר מן הרגלו, והטעם נראה, שאם אלהותו של הקב"ה נמצאת בתורה הרי שזו הדרך הטובה והישרה לאיש מישראל לחזור בתשובה ולהדבק בשורשו - חלק אלוה ממעל הנמצא בתוכו.

מעמד מתן תורה הנורא כשצמצם הקב"ה אורו הבהיר בתורה הקדושה

ונראה עוד, שעל אף שנתגלה הקב"ה בפרהסיא כמה פעמים במשך הדורות, בתחילה התגלה בבריאת העולם כשאז ביום הששי נברא רק אדם הראשון ועדיין לא נבראו כל כלל ישראל, ואחר כך במצרים ובקריעת ים סוף התגלה הקב"ה והראו באצבעם ואמרו כולם 'זה אלי ואנוהו' (שמות טו ב) כשאפילו שפחה זכתה לראות את ההתגלות.

ואף על פי כן כמה גדול היה מעמד מתן תורה פי כמה וכמה משאר הגילויים כפי שמפורט כל המחזה באריכות בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן, גילוי אלהות נורא, האש הגדולה והאורות, הבהירות וההשגות ביחד עם כל ההשפעות, 'פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש' (דברים ה ד), 'וירד ה' על הר סיני וגו' (לעיל יט כ), תורה ניתנה בג' דברים באש ובמים ובמדבר וכו', 'ומשה עלה אל האלקים וגו' (שם פסוק ג), כששלש פעמים עלה משה רבינו ע"ה לשמים ושהה שם בסך הכל למשך מאה ועשרים יום, וכל זה לכבוד מתן תורתנו הקדושה. כי בתורה נתן הקב"ה את אלהותו ואורו הבהיר בשחקים, וממילא נעשה רושם גדול בכל העולם לשעה ולדורות, 'קול ה' בכח קול ה' בהדר' וגו' (תהלים כט ד) מהדהד לכל הדורות, 'קול גדול ולא יסף' (דברים יט ה) כמו שתרגם בתרגום אונקלוס 'ולא פסק'.

'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' ולא אשר בראתי שמים וארץ
ועל פי זה יבואר על נכון מדוע התחיל

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הֲהִירָה וְהִיא שָׁם וְאֶתְנָה לָךְ אֶת לַחַת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם (כד יב).

כבר נרמז בדברי חז"ל הקדושים שסוד הצמצום של אלהותו יתברך שמו ניתן בתורה ומתהווה לאדם שלומד אותה בקדושה ובטהרה, כאשר דרשו (שבת קה). בפסוק הראשון (שמות כ ב) שנאמר בעת מעמד מתן תורתנו על הר סיני - 'אנכי ה' אלקיך', אנכי" נוסריקון א'נא נ'פשי כ'תבית י'הבית, כלומר כל האלהות שלי נתתי בתורה. או אז נתקיימה התנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שיקבלו ישראל את התורה ויתקיים העולם (שבת פח.). ומני אז מתקיימת נבואת ירמיה הנביא (ירמיה לג כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת, ולאמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ (פסחים סח:), שהרי הבריאה נבראה על ידי התורה שהיא אלהותו של הקב"ה, וכשתחסר התורה בעולם יחסר הבסיס והיסוד שעליו הושתת העולם.

תורה נמשלה לכל הדברים הנצרכים לקיומו של העולם והאדם

הדבר פשוט שבכוונת מכוון ברא הקב"ה את העולם על ידי התורה כדי שלא יהיה קיום לעולם בלי תורה, וכמו שאמר התנא (אבות פ"א מ"ב) 'על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים'. ולפיכך נמשלה התורה לאש ולמים שהם יסוד קיומו של עולם, וכן נמשלה ללחם וליין ולחלב שהם קיום האדם כדכתיב (משלי ט ה) 'לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי', והוסיף דוד המלך ע"ה להמשיל את התורה לדבש 'הנחמדים מזהב ומפז, ומתוקים מדבש ונופת צופים', וכן נמשלה לכל אוצרות העולם כדכתיב (תהלים קיט קסב) 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב', כי התורה היא יסוד קיומו של העולם בכלל והאדם בפרט.

ולא בגשמיות בלבד נמשלה התורה לכל הדברים היסודיים, אלא גם ברוחניות, שהרי אמרו חז"ל שתלמוד תורה כנגד כולם, ועוד אמרו (מנחות קי). שהעוסק בתורת הקרבנות כאילו הקריב

בדיבורו יכול האדם להצטרף לעדות השטן בשמים ולהיפך בלימוד זכות

מעמדו בעבודת ה' כפי לימוד הזכות שלו

דבר זה הוא סימן על מעמדו של אדם בעבודת בוראו, ועד כמה שהוא רואה כל אדם מישראל בעין טובה, זהו הסימן שנפשו מתוקנת ומבוררת מכל סיג ופגם, וכפי מעלת האדם כך הוא מלמד זכות אפילו על הפחותים שבישראל, כמו שאמר הרה"ק רבי גדליה מליניץ ע"ה בשם רבו המוכיח מאניפולי ע"ה, כי צדיק קטן בכוחו ללמד זכות על רשע קטן, וצדיק גדול מלמד זכות אפילו על רשע גדול, ומשיח ילמד זכות אפילו על רשעים גמורים, ועל ידי כן יחזירם בתשובה ותבוא הגאולה.

עד כמה הייתה עבודת לימוד זכות אצל צדיקי הדור יש ללמוד מהמסופר על רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה שהלך עם תלמידיו, וראו עגלון המושח ומשמן את גלגלי העגלה בעת התפילה, ביקשו לגעור בו, ענה לעומתם הרה"ק, הביטו וראו עד כמה גדלה עבודתו של העגלון, אף בעת שמושח את גלגלי העגלה זוכר הוא מהקב"ה ומתפלל אליו. הרי לנו דוגמא כיצד אפשר להסתכל בהיבט שונה על מעשי האדם. ואף אנו המצפים לגאולה וישועה שומה עלינו להתאמץ ככל האפשר ללמד זכות על כל יהודי באשר הוא, וכך נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן נצח סלה ועד.

דיבורו של האדם משפיע על גזר הדין בשמים

על כן יש לו לכל אדם לייגע עצמו בלימוד זכות כי בשמים מקשיבים לקול זה ומכריעים על פי לימוד הזכות שמלמד אדם על חברו, שכידוע, כל דיבור שיוצא מפיו של האדם עושה רושם בשמים, ועל כן יפלט ויכלכל דבריו במשפט ללמד זכות על כל יהודי באשר הוא, ועד כמה משפיע דיבורו של אדם נוכל לראות בדברי הפלא יועץ ע"ה שהאריך בכך, ואלו דבריו: ידוע שהקב"ה חפץ שילמדו סניגוריא על ישראל על הכלל ועל הפרט וכו', והטעם הוא, כי כל אשר ידבר האיש עושה רושם ומעורר פמליא של מעלה, אם מדבר קטיגוריא מעורר המקטרגים, ואם מדבר סניגוריא מעורר סניגורים ודבריו עושים פירות, עכלק"ק.

הוא עונה ופוסק על גזר דין שלו בעצמו, ולכן צריך האדם מאוד להיזהר שלא לחרוץ דין על שום אדם, כדי שלא להביא עצמו לידי סכנה.

ולכן גם כתבו צדיקים שההכנה לימי המשפט בראש השנה היא ע"י לימוד זכות כדברי הקדושת לוי (שופטים ד"ה שופטים): 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך כו' ושפטו את העם משפט צדק' (דברים טז יח). דהנה הקדוש ברוך הוא שופט את כנסת ישראל בבוא יום המשפט בגודל רחמיו וחסדיו, אך צריכין אתערותא דלתתא לעורר את המידה של רחמנות למעלה, ועל ידי מה נתעורר אותו המידה של חסד, כשאנו למטה מתנהגים בחסד ומלמדים זכות על כל איש מישראל לדונן לכף זכות, ואז על ידי זה גם מלמעלה נתעורר אותו המידה, ומלמדן גם עליו וגם על כל זרע ישראל חסדים, ואם כן האדם מעורר בעובדא שלמטה השער העליון לפתוח שערי חסד להריק ברכה על כל זרע ישראל.

הארות רוחניות כפי לימוד זכות שיש לו

ולא רק בגשמיות אלא גם ברוחניות, כשיהודי רואה טוב ומלמד זכות על כל אחד מישראל זוכה להגיע לקדושה יתירה כדברי הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה על הפסוק (במדבר ה י) 'ואיש את קדשיו לו יהיו' כי המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו (אבות פ"ה מ"ח), וזהו שנאמר 'ואיש את קדשיו', כשמקדש את אחרים בקדושה ותשובה לו יתברך, 'לו יהיו' שעל ידי זה משפיעה הקדושה גם עליו. ויש להוסיף בדבריו, כי כאשר מרבה קדושה לאחרים בכך שמלמד עליהם זכות ומוצא בכל מעשיהם קדושה, זוכה שגם עליו יושפע נהורא. כך מוצאים אנו בבני ישראל שרצו להתקרב לקב"ה כדי לקבל את התורה, והכינו את עצמם באחדות שלימה ולימוד זכות כמו שכתוב (שמות יט ב) 'ויחן שם ישראל נגד ההר' ופירשו צדיקים, שהיה כל אחד מוצא חן וחסד בעיני חברו.

אל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לְהִיֵּת עִד חָמָס (כג, א).

יש להיזהר שלא לקטרג על שום אדם מישראל, ולהיפך מצוה לספר בשבחן של ישראל, ואפילו חברו נוהג שלא כהוגן יזהר מלדבר בגנותו, כפי שביאר הרה"ק רבי מרדכי מנשכין ע"ה (רשפי אש משפטים) על הפסוק (שמות כג א) 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס', כי השטן אין לו נאמנות לקטרג בשמים על בן ישראל, וגם אם הוא מוסר עדות בבית דין של מעלה הרי אינו כי אם עד אחד, והתורה אמרה (דברים יז ו) 'על פי שנים עדים יקום דבר', ועצת השטן היא להמתין עד שימצא יהודי מספר רעה על חברו, ואז הוא מצרף אותו אליו להיות כמו שני עדים כדי להכריע הדין לרעה.

ועל כך הזהירה התורה 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס', 'רשע' הוא השטן, וצריך להיזהר שלא להצטרף עם השטן להיות עמו עד חמס כנגד יהודי אחר. ולכן גם כשצריך לגנות אדם רשע, יאמר בפירוש שאינו מגנה את האדם כי אם את מעשיו הרעים. ובודאי כאשר מלמד זכות על חברו מצטרף להעיד עם אותם המלאכים המליצים זכות על חברו ויגרום בדיבורו שיזכה חברו שידונו אותו לזכות.

המלמד זכות על חברו גורם טובה לעצמו

ובאמת אינו גורם בדיבורו רק לחברו אלא פועל בזה טובה גדולה עבור עצמו, כי הרבה פעמים עומד האדם לדין בפני בית דין של מעלה על מעשיו, ואין הדין נפסק בשמים בלי הסכמת בעל דין בעצמו, וכמו שאמר הבעל שם טוב ע"ה שקודם גזר הדין שואלים להסכמת כל באי עולם, וגם את האיש הנדון בעצמו שואלים לדעתו, וכיון שהוא מסכים גוזרים את הדין על פיו, והסביר הרה"ק רבי נחמן מברסלב ע"ה (ליקוטי מוהר"ן תורה קיג) שבדאי אין אדם מסכים לחרוץ דינו לרעה, אלא שמביאים אותו מן השמים לידי טעות, ומגלגלים שישאלו אותו כעין זה על אדם אחר, והוא אינו יודע שבהבל פיו הוא גוזר את פסק הדין שלו בעצמו, וזהו שאמרו חז"ל (אבות פ"ג מט"ז) 'ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו', היינו שמבלי דעתו

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים © כל הזכויות שמורות אין להעתיק או לנצט ללא אישור מפורש בכתב ממכון אור לישרים נעיצוב ועימוד: שוקי קנר

